

TRIPLET

Een blend van theorie en praktijk

door André Swart

Samenvatting

In dit artikel wordt een alternatieve vorm van werkplekleren beschreven. In deze vorm wordt het werkplekleren verrijkt met theoretische grondslagen en beroepshoudingsopdrachten. Deze vernieuwde vorm van opleiden op de werkplek is als het ware een maatwerk beroepsopleiding. Er komt een pilot project als experiment waarbij een individueel opleidingstraject per leerling wordt ontworpen voor een landelijke klas leerlingen. Deze opleiding wordt vormgegeven en uitgevoerd door vier grote ROC's in Nederland. Naast aspecten van effectief opleiden komt ook de veranderende rol van de docent en het anders organiseren van het onderwijs aan bod.

	Inhoud	
TRIPLET		1
Samenvatting		1
Inleiding		2
Theoretische uitgangspunten		3
Van uitdaging naar oplossing		4
Wat is een triplet		5
Critical incident methode		5
Relationeel ontwerpen		5
Triplet: de praktijkopdracht 2.0		6
Beoogde effecten in de praktijk		6
Aandachtspunten voor het inzetten van een triplet		8
Toekomst in triplets		9
Nawoord		10
Literatuur		11

Inleiding

Aanleiding voor het ontwikkelen van een vernieuwde vorm van werkplekleren is de opdracht vanuit ROC4NLⁱ om een moderne opleiding te ontwikkelen voor de BBLⁱⁱ-opleidingsroute tot verkoopspecialist. De opdracht is om deze opleiding te innoveren en daarbij gebruik te maken van moderne inzichten en digitale technieken. Het gebruik van digitale technieken is niet een doel, maar moet dienen als instrument om te komen tot verbeteringen.

Voorafgaand aan de opdrachttuitvoering is een onderzoek uitgevoerd onder relevante partijen: studenten, praktijkopleiders en docenten. Diverse vraagstukken zijn voorgelegd tijdens een mini-conferentie van het project ROC4NL (Eemnes, november 2014). De belangrijkste uitkomst van dit onderzoek is dat over de huidige opleidingsuitvoering onvrede bestaat bij de drie partijen.

De studenten geven aan vaak geen relevantie te zien van theorie met de praktijk van het werk.

De praktijkopleiders merken op dat studenten veel moeten doen voor school. Dit kost veel tijd en bovendien wordt er getwijfeld over de zin van aangeboden onderwerpen en vraagstellingen. Tevens merken de praktijkopleiders dat er grote verschillen bestaan tussen de studenten onderling vooral waar het gaat om mentaliteit en professionaliteit.

De docenten gaven aan dat voor hun vak weliswaar gemiddeld voldoende wordt gescoord, maar merken op dat studenten na de toets het liefst de theorie zo snel mogelijk vergeten.

Na de mini-conferentie was de uitdaging om een oplossing te bieden voor deze onvrede en om dit te combineren met de oorspronkelijke opdracht. De ontwikkelgroep destilleerde uit de onderzoekgegevens als belangrijkste probleem de kloof tussen theorie en praktijk. Ook kwam de wens naar voren om aan de beroepshouding van de student te werken.

Theoretische uitgangspunten

Naar de opvatting van Ruud Klarus over het sociaal constructivisme in zijn stuk “werken is leren ervaren is een vak” (Klarus, 2011) stelt hij dat leren beter verloopt en tot duurzame resultaten leidt als er enkele samenhangende kenmerken van toepassing zijn. Deze kenmerken zijn achtereenvolgens:

- Studenten kunnen kennis zinvol benutten in een betekenisvolle context.
- Kennis, vaardigheden en motivatie komen in samenhang aan bod.
- Er is aansluiting op de kennis en ervaring van de student.
- Samenwerking als een leerstrategie.
- Communicatie met anderen over de te leren begrippen.
- Haalbare doelen en eisen.
- Voortdurend feedback in het opleidingstraject.

Omdat het werkplekleren veel van bovenstaande kenmerken heeft is het opleiden vanuit een sociaal constructivistisch perspectief een logische kijk op de opdracht om een nieuwe vorm van opleiden te ontwikkelen.

Gekeken is ook naar diverse theorieën over werkplekleren. De vier opleidingsmodellen (de Jong en Glaudé, 2011) voor het opleiden op de werkplek bieden een overzichtelijk kader van waaruit het werkplekleren vormgegeven kan worden. De modellen worden benoemd naar het basisprincipe van het leerproces die aan het model ten grondslag ligt. De

opleidingsmodellen zijn: het socialisatiemodel, het instructiemodel, het evaluatiemodel en het exploratiemodel. De rol van de lerende is respectievelijk: observerend, oefenend, evaluerend en oriënterend. De begeleider krijgt de rollen toebedeeld van mentor, trainer, coach en tutor.

Prof. R.J. Simons haalt voor het motiveren van studenten de vierde strategie van Brophy (Simons, 1988 en 1989) aan als succesvolle didactisch aanpak. Hier wordt gepleit voor geïntegreerd vakonderwijs en het afzien van separate instructielessen. Deze vierde strategie speelt in op het feit dat de student moeilijk aanspreekbaar is op intrinsieke motivatie, maar dat een student wel progressie boekt op moment dat professioneel succes te danken is aan nieuw opgedane kennis of vaardigheden. De docent heeft in deze aanpak verschillende rollen. Hij is voorbeeld, metacognitieve gids, externe monitor en bevorderaar van positieve zelfevaluatie. Deze aspecten worden onderschreven door de theorie: “focus op gewenste uitkomst” (Dirksen, 2008 en 2010) en het visualiseren als metacognitieve vaardigheid (Veenman, 2015)

Van uitdaging naar oplossing

De opbrengsten van het onderzoek en de theoretische perspectieven leiden tot inzichten voor het ontwikkelen van nieuw concept. Omdat een BBL-opleidingsroute zich voornamelijk afspeelt in de praktijk ligt het voor de hand een interventie in het werkplekleren in te bouwen.

De praktijkopleider als instructeur en de docent als coach lijkt een logische samenwerking voor het organiseren van werkplekleren. Het lijkt mogelijk om die verschillende rollen voor de opleiders duidelijk te maken en om er voor te zorgen dat de opleiders complementair aan elkaar zijn. Bijvoorbeeld door de werkzaamheden van de praktijkopleider naar het instructiemodel te vormen en de docent naar het evaluatiemodel. (de Jong &, 2011).

Het voordeel van werkplekleren zonder vormen van klassikaal onderwijs (Simons, 1998) is dat de motivatie van de student op een positieve manier wordt beïnvloed. Dat speelt in op het probleem van beroepshouding van de student en is daarom een belangrijk vertrekpunt voor het nieuwe opleidingsconcept.

De gekozen oplossing van de ontwikkelgroep is gevonden in het anders organiseren van het onderwijs ten aanzien van het theoretische aanbod en het introduceren van specifieke persoonlijke beroepsvaardigheden. Het nieuwe concept bestaat uit een maatwerkontwikkeling van lessen uit de praktijk aangevuld met theoretische grondslagen en professionele vaardigheden. Dit concept is door de ontwikkelgroep gedoopt als een *triplet*.

Wat is een triplet

Een triplet is een drie-eenheid van praktijk, theorie en 21st century skills. Eén triplet is een bestanddeel van een opleidingscurriculum en is geheel geënt op één werkactiviteit uit de beroepspraktijk. Door alle werkactiviteiten van een beroep afzonderlijk te benoemen ontstaat er een logisch en samenhangend geheel van werkactiviteiten. Door vervolgens van iedere werkactiviteit een triplet te maken ontstaat er een serie van triplets. Deze serie van triplets is een logisch en samenhangend geheel omdat deze voortkomen uit alle werkactiviteiten. Door in de triplet leerdoelen te expliciteren en daar werkvormen en interventies bij te bedenken om de student te laten oefenen in een leerlandschap is iedere triplet op te vatten als deelcurriculum. Een serie van triplets is dan een logisch en samenhangend maatwerk opleidingscurriculum.

Eén triplet komt in drie stappen tot stand.

Stap 1: het inventariseren van de werkactiviteiten.

Stap 2: het beschrijven van de (deel)activiteit met daarbij de doelstellingen van de taak.

Stap 3: het verzamelen van opdrachten en werkvormen.

De eerste twee stappen zijn respectievelijk gebaseerd op de critical incident methode (Grotendorst, Van Alen, Sino. 2008) en het relationele ontwerpprincipe (Kessels, Grotendorst. 2011). De derde stap is vergelijkbaar met de lesvoorbereiding voor een reguliere les.

Critical incident methode

De critical incident methode (Grotendorst, et.al. 2008) is van origine een onderzoeksmethode. Toegepast in een beroepscontext bevraagt of observeert de onderzoeker een professional waarbij de expertise van de professional wordt vastgelegd.

Voor de totstandkoming van een serie van triplets wordt de praktijkopleider geïnterviewd door een docent. Met behulp van een vast formatⁱⁱⁱ van hulp- vragen en suggesties voor de beroepscontext wordt een inventarisatie gemaakt van de werkactiviteiten, taakeisen en gewenste output van de op te leiden professional.

Relationeel ontwerpen

Door een triplet als opbrengst van een relationeel ontwerp van een (deel)opleiding op te vatten (Kessels, et.al. 2011) zorgt de ontwerper ervoor dat er gedeelde opvattingen zijn over het leren en de wijze van instrueren. De uitvoering van de triplet krijgt door de gezamenlijke input het gedeelde eigenaarschap van praktijkopleider en docent. Voor het vaststellen van de

feitelijke inhoud van een triplet nemen de gesprekpartners de uitkomsten van het critical incident interview als leidraad. Deze leidraad is de basis voor het bepalen van de noodzakelijke kennis en vaardigheden en worden vastgesteld als leerdoelen. Naast de praktische leerdoelen worden de relevante theorieën en de gewenste beroepshouding als aanvullende leerdoelen toegevoegd.

Triplet: de praktijkopdracht 2.0

Na het doorlopen van critical incident interview en het relationeel curriculum ontwerp is er weliswaar een goed beroepsbeeld ontstaan, maar daarmee is er nog geen lesstof of leerprogramma. De vraag is hoe te komen tot een oefenprogramma of opdrachtenreeks om de lerende te op te leiden? Wat moet de student doen om een triplet te doorlopen en welke hulpmiddelen zijn daarbij beschikbaar?

Omdat het uitgangspunt het werplekleren is, is het logisch om de praktijkopdrachten te baseren op de relevante werkactiviteiten. Per werkactiviteit worden bijbehorende relevante theoretische gereedschappen door de docent toegevoegd. Deze aanvulling kan in de vorm zijn van een opdracht met als concreet doel het theoretische hulpmiddel daadwerkelijk in te zetten.

Tenslotte wordt voor de uitvoering van de gecombineerde praktijkopdracht en theorieopdracht een beroep gedaan op een praktische beroepsvaardigheid. Deze beroepsvaardigheid wordt gekozen uit de 21st century skills (Voogt, Roblin, 2010). Daarbij is te denken aan bijvoorbeeld het samenwerken, onderzoeken of het toepassen van creativiteit.

Een triplet is compleet wanneer per werkactiviteit alle praktische, theoretische en vaardigheidseisen gecombineerd zijn tot lesstof en opdrachten. Wanneer alle werkactiviteiten via triplets is geconcretiseerd, is de gehele beroepsopleiding vormgegeven.

Beoogde effecten in de praktijk

Triplets gebruiken als bouwstenen voor een BBL-opleiding heeft beoogde positieve effecten, deze zijn rechtstreeks terug te voeren naar de onvrede over het huidige opleiden. De belangrijkste verwachting van het gebruik van triplets is dat de kloof tussen theorie en praktijk significant kleiner zal worden. De opleiding wordt door het gebruik van triplets zo georganiseerd dat theoretisch gereedschap beschikbaar is en gebruikt moet worden op het moment dat de uitdaging in de praktijk aan de orde is. (Van Merriënboer, Sweller, 2005)

Een BBL-opleiding vindt plaats in de beroepspraktijk. Er is dus bij aanvang van het leren (geringe) ervaring met de uit te voeren taak. Vervolgens biedt de triplet een theoretisch kader of hulpmiddel waarmee begrip en verdieping geboden wordt voor het uitvoeren van de taak. De triplet biedt daar waar mogelijk een concreet hulpmiddel om de taakuitvoering te verbeteren of het handelingsrepertoire te vergroten. Hier biedt de sociaal-constructivistische zienswijze van Klarus (2011) de onderbouwing doordat de triplet de aansluiting ondersteunt van de theoretische kennis op de ervaring van de lerende.

Studenten stellen dat de relevantie van theorie met de bedrijfspraktijk te mager is. Het leren middels een triplet zorgt ervoor dat de theorie wordt aangereikt precies op het moment dat dit in de praktijk relevant is. Deze just-in-time benadering bepleit door Van Merriënboer en Sweller (2005) zorgt ervoor dat de theorie wél als relevant wordt ervaren. Deze zienswijze vindt ondersteuning in de sociaal constructivistische visie van Klarus (2011) die opmerkt dat samenhang tussen kennis, vaardigheden en betekenisvolle context het leren bevordert. Dit is precies hoe het leren volgens een triplet wordt georganiseerd.

De interviewsessies met praktijkopleiders laten zien dat er twijfel bestaat over de betekenis en zin van schoolse praktijkopdrachten. Deze betekenisgeving wordt in een triplet georganiseerd door enerzijds de beroepspraktijk als leidraad te nemen en anderzijds door de praktijkopleider de rol te geven van instructeur. De praktijkopleider heeft voor een belangrijk deel de opdracht zelf vormgegeven en tevens moet er ook worden toegezien op een adequate uitvoering. Door de praktijkopleider op deze manier te betrekken bij de praktijkopdrachten zal het eigenaarschap toenemen.

Wanneer we de triplet beschouwen in het perspectief van de vier opleidingsmodellen van de Jong (2011) dan zien we dat een triplet twee opleidingsmodellen voor werkplekleren combineert. De praktijkopleider vervult daarbij de functie van trainer/instructeur en de BPV^{iv}-docent van het ROC vervult de rol van begeleider/coach. De student krijgt op deze manier vanuit twee verschillende perspectieven kijk op het beroep en de beroepscontext. Doordat de triplet altijd is voorzien van een beroepshoudingopdracht is zowel de voorbeeldfunctie van de praktijkopleider als de feedback van de docent een gecombineerde stimulerende functie om de werkhouding van de student te verbeteren.

Aandachtspunten voor het inzetten van een triplet

Omdat de triplet de werkactiviteiten als uitgangspunt neemt voor het opleiden, kan het zo zijn dat een specifieke werkomgeving niet voldoende uitdaging biedt. Het gevolg daarvan kan zijn dat een student te beperkt opgeleid wordt en dat hij/zij niet het niveau haalt zoals dat van een professional in de branche mag worden verwacht. Een belangrijk referentiekader blijft het relevante kwalificatiedossier zoals die is vastgesteld door het SBB^v.

Het is noodzakelijk om een gedegen inhoudelijk vergelijking te maken van de serie van triplets met de inhoud van het kwalificatiedossier. De uitkomst van het vergelijking geeft precies weer waar de activiteitenverschillen zitten in de specifieke werkomgeving ten opzichte van de branche.

Om een goed beeld te krijgen van de voortgang van de student en de wens om te bepalen of de lerende op bepaald moment voldoet aan de beroepsstandaard is een goede formatieve meting (Bloom, 1971) een noodzaak. Het is nog maar de vraag of de formatieve meetinstrumenten die we vandaag tot onze beschikking hebben volstaan voor het werkplekleren middels triplets. Het formatieve meten in de praktijk van vandaag gebeurt met een lange vragenlijst als begin-, tussen- en eindmeting. Voor het formatief meten van theorie is de heersende opvatting dat oefentoetsen het beste ingezet kunnen worden om te bepalen waar de lerende staat in de opleiding. In een opleiding waar niet wordt geoefend met verwerking van theorie op papier is het de vraag of een papieren theorietoets een goed beeld geeft van de vorderingen van de professional. Tenslotte is voor het summatief meten nog de uitdaging om de meest geschikte manier te vinden die past bij dit opleidingsconcept.

Is het bereiken van civiel effect ook een doel dan schiet een opleiding vormgegeven via triplets tekort voor de vakken Nederlands, Engels, rekenen en burgerschap. Deze aspecten zijn van belang voor verdere groei als professional of als doorstroom naar ander onderwijs. Er is dus aanvulling nodig op het curriculum naast opleiden op de werkplek om een volwaardige beroepsopleiding vorm te geven.

Toekomst in triplets

Wat gaat er door het gebruik van triplets veranderen?

Ten eerste het leertraject zelf. Er volgt door het toepassen van triplets een individuele leerroute die als maatwerk past op de taak en functie-eisen van de werkplek.

Ten tweede is er de sterk veranderende rol van de ROC-docent. De docent zal zich moeten bekwamen in het ontwerpen van een leertraject en niet iedere docent zich hiervoor toegerust voelen.

Daarnaast is het essentieel voor de uitvoering van een leergang gebaseerd op triplets dat de praktijkopleider en docent elkaar op de werkvloer weten te vinden. De praktijkopleider is leermeester op de werkvloer en de persoon waar de student het vak van gaat leren. Het theoretisch gereedschap dat de docent aanreikt, moet relevant zijn in de beroepscontext van de student. Het risico bestaat dat de docent de plank enigszins mis slaat. Dit risico wordt groter naarmate de docent inhoudelijk onvoldoende op de hoogte is van de beroepspraktijk.

Tevens is er nog de inzet van theoretische leermiddelen. In een conventionele opleiding is de methode van uitgevers vaak leidend voor het leerproces. De methode doorloopt de stappen van het kwalificatiedossier en krijgt daardoor samenhang en consistentie. Door het gebruik van triplets is het noodzaak dat de theorie in beheersbare bouwstenen aan de lerende wordt aangereikt. Om de voortgang van het primaire arbeidsproces niet al te veel te stagneren moet de student direct toegang weten te vinden tot de relevante theoretische handelwijzen.

Tenslotte is er de wens dat er een omdenken zal plaatsvinden in het bedrijfsleven over de inzet van praktijkopdrachten waarvan het collectieve gevoel heerst dat deze alleen maar “moeten” voor school. Door triplets aan te bieden als ontwikkelinstrument aan de praktijkopleider heeft deze een handvat om de werkprocessen te optimaliseren en daardoor de prestaties van zijn hele afdeling te verbeteren.

Voldoende veranderingen te verwachten en dus rijst de vraag hoe het geheel georganiseerd moet worden. Studentenaantallen, beheersbaarheid en uitvoerbaarheid zijn aspecten die op voorhand aandacht verdienen. Het is daarom aan te bevelen het experiment met opleiden met behulp van triplets op beperkte schaal uit te voeren.

Nawoord

Het project ROC4NL heeft als ambitie om trends en ontwikkelingen in de detailhandel te volgen en het onderwijs voor deze branche te moderniseren. Speciale aandacht is er voor gebruik van ICT-middelen in onderwijssituaties. Een stevige ambitie in één enkel project. Het gebruik van triplets beantwoordt niet direct één van deze ambities. De triplet is namelijk ontstaan vanuit de wens om verbeteringen door te voeren in het opleiden. De uitgangspunten voor deze verbeteringen zijn onttrokken aan een inventarisatie van ervaringen van stakeholders. Daardoor voldoet het gebruik van triplets indirect aan de primaire opdracht in het project, namelijk het bieden van een moderne vorm van opleiden.

Door op een andere manier aandacht te geven aan theoretische scholing op de werkplek is de verwachting dat de effectiviteit van opleiden sterk verbeterd wordt. Dit is wellicht aannemelijk te maken door de formatieve metingen van conventionele opleidingen te vergelijken met de opleiding bestaande uit triplets. Dit verdient een nieuwe kijk op formatief meten met onderzoek naar effecten van opleiden waar ik in een volgend artikel graag aandacht aan geef.

De auteur van dit artikel is docent economie aan het ROC van Twente. Hij is sinds de start actief betrokken bij het project ROC4NL. Op dit moment heeft hij in het project de rol van teammanager onderwijs en is tevens voorzitter van de ontwikkelgroep onderwijs. In deze hoedanigheid heeft hij een bepalende rol gespeeld in de ontwikkeling van triplets.

Literatuur

- Bloom, B. S. (1971). Handbook on formative and summative evaluation of student learning.
- de Jong, J. S., & Glaudé, M. (2011). Vormen van opleiden op de werkplek. In *Handboek human resource development* (pp. 277-296). Bohn Stafleu van Loghum.
- Dirksen, G. (2008). BCL-model helpt supervisor en supervisant. *Supervisie en coaching*, 25(4), 246-264.
- Dirksen, G., & Orbons, S. (2010). Interne opleidingsadviseurs met breinkennis. In *Brein@work* (pp. 387-393). Bohn Stafleu van Loghum.
- Grotendorst, A., Van Alen, I., & Sino, C. (Eds.). (2008). *Verleiden tot leren in het werk: Perspectieven op competentiegericht beoordelen*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Kessels, J., & Grotendorst, A. (2011). Het ontwerpproces als leerproces. In *Handboek human resource development* (pp. 215-234). Bohn Stafleu van Loghum.
- Klarus, R. (2011). Ervaring is een vak, werken is leren. In *Handboek human resource development* (pp. 87-103). Bohn Stafleu van Loghum.
- Simons, P. R. J. (1988). Leren en motiveren. *Motivatie om te leren*, 18-25.
- Simons, P. R. J. (1989). Leren leren: naar een nieuwe didactische aanpak. *PRJ Simons, & JGG Zuylen (Red.), Handboek huiswerkdidactiek en geïntegreerd studievoordigheidsonderwijs*, 46-59.
- Van Merriënboer, J. J., & Sweller, J. (2005). Cognitive load theory and complex learning: Recent developments and future directions. *Educational psychology review*, 17(2), 147-177.
- Veenman, M. (2015). Metacognitie: 'Ken uzelve'. *De Psycholoog*, 4, 10-21.
- Voogt, J., & Roblin, N. P. (2010). 21st century skills. *Discussienota. Zoetermeer: The Netherlands: Kennisnet*.

ⁱ ROC4NL: samenwerkingsverband tussen ROC van Amsterdam, Noorderpoort, ROC West Brabant en ROC van Twente

ⁱⁱ BBL: beroeps begeleidde leerweg, beter bekend als onderwijsvorm, vier dagen werken en één dag naar school

ⁱⁱⁱ Format voor het toepassen van de critical incident methode is beschreven door de ontwikkelgroep ROC4NL als onderdeel van het individueel curriculum ontwerp.

^{iv} BPV: beroeps praktijk vorming

^v SBB: stichting samenwerking beroepsonderwijs bedrijfsleven, uitvoeringsorgaan van het ministerie van OC&W